

**MİLLÎ MÜCADELE'DE MUSTAFA KEMAL PAŞA ve BÜYÜK
MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETLERİ'NİN BARIŞÇI POLİTİKASI ve
İSTİKBÂL GAZETESİ (1919-1922)**

**Mustapha Kemal Pasha In The National Struggle And The Turkish
Grand National Assambly Cabinets Of Peaceful Policy And İstikbâl
Newspaper (1919-1922)**

Dr. Asuman DEMİRCİOĞLU*

ÖZET

Mustafa Kemal Paşa ve onun hükümetleri hem iç ilişkilerde hem de dış ilişkilerde şüphesiz barışçı bir politika takip etti. Bunun kanıtlarından birisi İstikbal gazetesi idi. Yayınlanan yazılarda barışa katkısı belirgin bir şekilde açıktı. Fakat İtilaf Devletleri'nin Türk bağımsızlık ve haklarını bilme isteksizliği özlenen barışı engelledi. Halbuki Türk Milleti çağdaş olmak için barışa ihtiyaç duymaktaydı. Milli Mücadele esnasında Mustafa Kemal'in takip ettiği barış yanlısı politika İstikbal Gazetesi tarafından yakinen takip edildi. Bu konu ile ilgili yorum ve değerlendirmeler yapıldı. Dönemin barış politikasının bilinmesi açısından yayınlanan yazılar belge niteliğinde olduğu için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, İstikbâl gazetesi, TBMM

ABSTRACT

Mustafa Kemal Pasha and his cabinets doubtlessly followed a peaceful policy both in domestic affairs and foreign affairs. One of the evidences of these was "İstikbâl Newspaper; In The writings published, the contribution to the peace was apparently clear. But, unwillingness of knowing turkish independence and rights of the Allied States inhibited missed-peace.

Whereas, Turkush Nation needed the peace for being contemporary. So, Pro-peace policy M.Kemal followed throughout National Struggle was followed closely by İstikbâl Newspaper. Comments and assesment were made about this subject. The writings published as regards being known the peace policy of the period are very significant as they had document qualification.

Keywords: Atatürk, İstikbal newspaper, TBMM

---

*Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi

Geride bıraktığımız yüzyıl büyük bilimsel buluşların, köklü toplumsal değişimlerin yanında, bütün insanlığın bilinçlenme, uyanışın ve demokratikleşme çağı olarak değerlendirilebilir. Bu gelişmeler içinde Mustafa Kemal Paşa 20.yy’ın o büyük uyanışının öncülerindedir. Çağını iyi sezerek, ileriye görebilen, doğru yorumlayarak geleceğe damgasını vuran Mustafa Kemal Paşa yalnız Türk Milletine değil, bağımsızlık, uygarlık savaşı veren bütün mazlum toplumlara da örnek olmuştur.

Bu örnek teşkil eden düşünce ve eylemlerinden biri de insanların ve milletlerin güven içinde, bir arada yaşamalarını sağlayacak olan “barış” konusudur. Ona göre; “barış; milletleri refah ve mutluluğa erıştiren en iyi yoldur”. Uluslar arası siyasi güven ortamının gelişimi için ilk ve önemli şart; Milletlerin hiç olmazsa barışı koruma fikrinde samimi olarak birleşmeleridir. Bu düşüncesini tüm milletleri dostluğa ve barışa davet ederken daha açıkça; “Bütün dünya milletleri arasında akrabalık vardır. Bu hakikati nazar-ı itibâra almalı ve milletler arasında ki birlik ve tesanütün temini için çalışmalıdır. Bu gaye için çalışan milletler aldanmazlar”¹ şeklinde ortaya koymaktadır.

Mustafa Kemal Paşa ırkların ve dinlerin çatıştığı, uluslar arası ihtirasların düğümlendiği bir ortamda ve zamanda yetişmiştir. Sağlı, sollu totaliter dikta ideolojilerinin hepsine karşı çıkmış, Marksçı, Leninci sınıf diktası görüşünü reddetmiş, totaliter devlet anlayışlarını da temelinden yanlış bulmuştur.² Çizdiği yol ve gösterdiği hedef, daha milli mücadelenin ilk yıllarından itibaren insanları, onura, mutluluğa ve barışa ulaştıran bir örnek olmuştur.

12 yaşındayken askerlik hayatına başlayan, dört savaşa cephelerde savaşarak katılan, savaşın bütün acılarını yaşayan, ömrünün büyük bir kısmını elinde silahla geçiren Mustafa Kemal Paşa, hiçbir zaman savaştan yana olmamıştır. Aynı şekilde Türk Milli Mücadelesi’ni de “barış” yoluyla kazanmak istemiş, fakat itilaf Devletleri Sevr zihniyetinden vazgeçemedikleri için Büyük Taarruz da dahil İzmir’in kurtuluşuna kadar savaşmak zorunda kalmıştır. Bilinen odur ki bu zorunlu savaş da “barış” içindir. Sözde “Şark’ın sulh ve sükûnunu sağlama” iddiaların da bulunan batılı devletlere karşı verilen gerçek “barış” mücadelesidir. Fakat o günkü şartlarda bu amaca ancak aşamalarla ulaşabileceğini biliyordu.

Millî Mücadele yıllarında bu mücadeleyi destekleyen, ulusal ve evrensel boyutlar içinde değerlendiren en önemli yardımcı faktörler arasında yer alan

¹ Adil Dağıstan, Atatürk’ün Dış Politikasında “Yurtta sulh cihanda sulh “ İlkesi, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl.1, S.2, Güz 2005,s.122

² Turhan Feyzioğlu, “Atatürk ve Milliyetçilik”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1/2 Mart 1985, s.402

Anadolu’da çıkan gazetelerdir. Bu gazetelerden biri de Trabzon’da yayımlanan İstikbâl Gazetesi’dir. Bütün zor şartlara rağmen gazete, destekleyici katkısıyla iç ve dış meselelerin yorum ve değerlendirilmesini yaparken, bu mücadele boyunca Mustafa Kemal Paşa ve kurduğu Milli hükümetin izlediği barışçı politikayı en ince çizgileriyle kamu oyuna yansıtmaya ve işgâlcı devletlere sesini duyurmaya çalışmıştır. İstikbâl Gazetesi o dönemin izlenen barışçı politikanın yorum ve değerlendirmesinin tanığı olan yazıları içerdiğinden çok önemlidir.

Askeri zaferin kazanılmasının sonuna kadar hemen her safhasında görüldüğü gibi, Mustafa Kemal Paşa’nın, aynı zamanda dönemin hükümetlerinin barışçı politikasını yansıtan İstikbâl Gazetesi’nin yazılarından anlaşıldığı üzere, Milli Mücadele’nin başından itibaren “barış” taraftarlığı mevcuttur. Ancak bu taraftarlık Misak-ı Milli’de alınan kararlar dahilinde tatmin edilmesi halinde gerçekleşecek bir barış taraftarlığıdır. Yine bu “barış” taraftarlığı sadece Milli haklarımız ve İstiklâlimizin sağlanması isteğinden başka, uzun savaş yıllarının arkasından özlenen refah ve huzurdur. Gazetenin dile getirdiği şekilde uzun savaş senelerinin sosyal hayatta açtığı yaraları tedavi edebilmek için, Türk Milleti barışı özlemekte, dış baskılardan uzakta hür ve müstakil bir devlet halinde ilerleyerek, harabeye dönmüş ülkeyi tamir etmek istemektedir. Bunun için de özledikleri barış şartlarını sağlamak, yani imha aleti olan Sevr’i ortadan kaldırmak zorundadırlar. Böylece yapılan mücadele sulh mücadelesidir.³ Atatürk’ün 1923 Şubatında söylediği “Savaş zorunlu ve hayati olmalıdır. Ulus yaşam tehlikesiyle karşı karşıya kalmadıkça savaş politikası bir cinayettir” sözü ile örtüşen gazetenin izlenen “barış” politikası ile ilgili bu yorumuyla, o yılların zorunlu savaş taraftarlığı ortaya koyulmaktadır.

1920 yılının ilk ayları, Türk Milleti için önemli ve heyecanlı olaylarla doludur. Bu olayların en mühimlerinden birisi, Mondros Mütarekesinin imzalanmasından itibaren bir yıldan fazla bir zamanın geçmesine rağmen, Osmanlı Devleti hakkında hâlâ hükümlerini verememiş bulunan İtilâf Devletlerinin, bazı kararlar alabilecek ve bunları tebliğ edebilecek bir ortam içine girmiş olmasıdır. Diğer önemli olaylar ise, 12 Ocak 1920’de İstanbul’da Türkiye hakkında verilecek bütün kararları, millet adına kabul veya reddetme yetkisi taşıyan aynı zamanda Kuva-yı Milliye’nin amaçlarını benimsemiş bir parlamento açılmasıdır.

12 Ocak 1920’de açılan Osmanlı Mebusan Meclisi’nde Mustafa Kemal Paşa arkadaşlarına “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu” kurmalarını önermesine rağmen, onlar “Felâh-ı Vatan Grubu”nu kurdular. Bu grubun çalışmalarıyla meclis, Erzurum ve Sivas kararlarına dayanan ve toprak

³ İstikbâl, 28 Şubat 1357/1921, No:237

bütünlüğüyle, milli bağımsızlık üzerindeki temel isteklerini ifade eden “Mîsâk-ı Millî”yi 28 Ocak 1920’de kabul etti.⁴

Bunun üzerine Mebusan Meclisi’nin yapısını anlayan, Millî iradenin “Mîsâk-ı Millî” şeklinde tespit edilmekte olduğunu gören İtilâf Devletleri, 16 Mart 1920’de İstanbul’u işgâl ettiler.⁵

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul’un işgâli üzerine yabancı devlet mümessillerine, hariciye nezaretlerine ve devletlerin meclislerine, İtilâf Devletleri’nin anlayacağı bir dille işgalin Osmanlı Devleti’nin siyasi hakimiyet ve hürriyetine indirilen bir darbe olduğuna dair birer protesto telgrafi çekmiştir. Ayrıca Türk Milletine de bir beyanname yayınlarak hayat ve İstiklâl hakkının ve bütün geleceğinin müdafaasına davet etmiştir.⁶

İstanbul’un işgali, İstikbâl Gazetesi’nin de aynı şekilde tepkisine yol açmış; “Bu haksızlıklar ve tecavüzler yapılmamalıydı ne yazık ki yapılmıştı ve halkın sessiz kalmaması da doğaldı” denilirken, Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlayan Anadolu hareketinin, ülke bütünlüğünü ve barışı bozan İstanbul hükümeti’ne karşı bir isyan şeklinde gösterilmesine karşı çıkmıştır, bu hareketin nedenlerine değinilerek, saltanat ve halifelik makamının işgali, parlamentonun hakaret ve tecavüze uğramasının milletin sabrını taşırdığını, bu isyankarlığın hayat hakkı olan bir milletin en tabi hareketi olduğunu, asilikle suçlanıp yanlış anlaşılması, Anadolu hareketinin gerçek amacının anlaşılmasını bu bozguncu hitamlar yerine, Milli Mücadele hareketine destek verilmesi, Milli birliğin gereği belirtilmiştir. Ayrıca gazete’deki yazının devamında; yapılanların hilâfet ve saltanatın kurtarılması gerekçesine dayandırıldığından söz edilmektedir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa da Sivas Kongresi sonrasında İstanbul ile bağları kesinceye kadar aynı şekilde Hilâfet ve Saltanata bağlılığı dile getirmektedir.⁷

18 Mart 1920’de Osmanlı Mebusan Meclisi son toplantısını yaptıktan sonra, çalışmalara ara verme kararı almıştır. Padişah Sultan Vahdettin dört ay içinde toplanmak üzere meclisi feshettiğini 11 Nisan’da açıklamıştır.⁸

Mustafa Kemal Paşa, işgalden üç gün sonra 19 Mart 1920’de bir tebliğ yayınlarak genel durumu özetledikten sonra Ankara’da bir meclisin

⁴ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, I-III, Ankara 1989,s-49-50, I, Ankara 1989,s-49-50

⁵ Sebahattin Selek, Anadolu İhtilâli,I, İstanbul 1987, s.333

⁶ Mazhar Müfit Kansu, Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber, II, Ankara 1988, s.556

⁷ İstikbâl, 17 Nisan 1336/1920, No: 130 İstikbâl, 24 Ekim 1336/1920, No:183

⁸ Kemal Atatürk Nutuk, Ankara 1991 s.283; Ali Fuat Türkgeldi, Görüp İşittiklerim, Ankara 1987 s.262;

toplanacağını ve seçimlerin nasıl yapılacağını açıklamış, daha sonraki günlerde, seçilen adayların ve Osmanlı Mebusan Meclisi'ndeki mebusların Ankara'ya gidebileceklerini duyurmuştur.⁹ Bunun üzerine İstikbâl Gazetesi'nde İstanbul'un işgali ve meclisin çalışamaz durumda olmasından dolayı devlet ve millet işlerinin yürütülmesi için bir meclise ihtiyaç duyulduğunu bu nedenle, açılacak meclisin nitelikleri üzerinde durulmuş ve Mustafa Kemal Paşa'nın bu kararının ; "Ankara'da parlamento ve Meclis-i fevkâlâde azalarının toplanmasını isabetle karşılamak icap eder" denilerek yerinde bir karar olduğu vurgulanmıştır. Meclisin toplanması gereğine olan inanç belirtilmiş, halk yeni bir meclise duyulan ihtiyaç konusunda aydınlatılmıştır.¹⁰

Ülkenin ve milletin kaderi üzerinde önemli kararları alıp, uygulayacak olan Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920'de açıldı. Ancak Türk yurdunun parçalanması ve paylaşılmasını içeren Sevr Antlaşması 10 Ağustos 1920'de İstanbul hükümeti tarafından imzalandı.¹¹ Mustafa Kemal Paşa ve hükümeti, Türkiye'nin haritadan silinmesi anlamına gelen bu antlaşmaya karşı baş kaldırdı. Meclis daha 18 Temmuz 1920'de yaptığı gizli toplantıda "Mîsâk-ı Millî sınırları içindeki milleti ve vatani kurtarmak" için and içerek, tutumunu belli etti. 19 Ağustos 1920'de "Türkiye'de tatbik olunacak barış antlaşmasını Türkiye'de yaşayan ve Türkiye'nin bütün arazi ve hukukuna sahip bulunan Türk Milletinden başka kimsenin imza edemeyeceğini ve Türk İstikbâl-i Millisi tanıyıcaya kadar mücadeleye devam olunacağını" karara bağladı.¹² Oysa İtilâf Devletleri'nin gayesi, Sevr Antlaşmasını uygulandı. Bu amaçla İzmir'e çıkan Yunan kuvvetlerine ileri hareket emri verilmişti. Bu durum, topraklarına haksızca girmek isteyen düşmana karşı Türkleri meşru bir müdafaaya sevk ediyordu. Halbuki Türk Milletinin antlaşmadan beklentisi bir an evvel barış ve huzurun sağlanmasıydı.

İstikbâl Gazetesi, "İdam Fermanı" diye nitelendirdiği Sevr Antlaşması'nın zorla kabul ettirilemeyeceğini savunmaya devam etmekte ve "galibiyet hiçbir devlete bir milleti imha hakkını bahş edemez ve bir milletin haksızlığa karşı tuğyan eden vicdanı bastırılmaz. " şeklinde. Avrupa'nın gerçek yüzünün meydana çıktığı vurgulanmakta, ve sert bir dille eleştirilmektedir. Dünyaya kendi çıkarları ve keyifleri doğrultusunda düzen vermek isteyen, kâğıt üzerindeki imzalarıyla her işin olup bittiğini zanneden istila fikrinden

⁹ Kemal Atatürk; Nutuk, Ankara 1991, s.283

¹⁰ İstikbâl, 7 Nisan 1336/1920, No:127

İstikbâl, 10 Nisan 1336/1920, No: 128. Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimizin Esasları, İstanbul 1990, s.224

¹¹ Selahattin TANSEL, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, III, İstanbul 1991, s.173

¹² Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, I/IV. s.37

vazgeçmeyerek bir milletin hakkına ve varlığına hürmet ve riayet etmeyen Avrupalıların ne dünyanın barışını ve sükûnetinin sağlanmasını, ne de Avrupa’yı tehlikelerden uzaklaştırmayı başaramamışlardır. Çünkü, hükümetler arasında barış antlaşmaları yapılmasına rağmen, ne milletler arasındaki düşmanlıklar bitmiştir, ne de ortadaki haksızlıkları giderecek bir dönem başlamıştır.¹³

Mustafa Kemal Paşa, iç siyasette “barış” taraftarlığını sürdürürken, dış siyasette de bu taraftarlığı, Milli bağımsızlık ilkesine zarar vermeden sağlamaya çalışmıştır. İtilâf Devletleri’nin Sevr Antlaşmasıyla Türk Milletini yaşama haklarından mahrum bırakması üzerine dost ve müttefik devlet arayışına yönelmiş ve müşterek tehlike karşısında olduğu Sovyet Rusya ile temaslarda bulunmuştur.¹⁴ Bu bakımdan Türk- Rus yakınlaşmasını son derece uygun bularak değerlendiren gazete; Doğulu iki komşu ülkenin birbirlerine karşı olan düşmanlıklarının nedenini Çarlık rejiminin kötü siyasetine ve genişleme emellerine bağlamaktadır. Çarlığın yıkılmasıyla iki ülke arasında düşmanlık da yıkılmıştı. Böylece iki milletin birbiriyle dost olmamasına ciddi bir sebep kalmamıştır. İngilizlerin Kafkasya’yı işgale kalkışmaları, hatta bazı yerleri ellerine geçirmeleri bu iki devletin daha Milli Mücadele öncesi bir birlerine yakınlık göstermesine sebep olmuştur. Aynı tehlike karşısında olmaları iki milleti siyaseten birleşmek zorunda bırakmıştır. Zira Ortak menfaatler, ortak tehlikeler milletleri bir araya getirmektedir. Türk-Sovyet Rusya yakınlaşmasının müşterek tehlikeden doğmuş olması ve Türkiye, İtilâf Devletleriyle savaş halinde olduğundan Avrupa’dan yardım almasının söz konusu olmaması nedeniyle Büyük Millet Meclisi hükümetinin Sovyet Rusya ile barış yapmasından başka bir seçenek görülmemektedir. Özetle gazete Sovyetlerle Emperyalizme karşı işbirliğinin savunuculuğunu yapmıştır. Çünkü o tarihte Türkiye büyük tehlike içindedir ve yalnızdır.¹⁵

Ancak Mustafa Kemal Paşa’nın Sovyet Rusya’ya yaptığı işbirliği teklifine verilen cevabın İdeolojik mahiyetleri olduğundan ve Ermeniler lehine toprak talebi içerdiğinden Türk-Sovyet ilişkileri önceleri askıda kalmıştır.

Bu arada Sevr Antlaşması’nın hükümetlerine bel bağlayan Ermeniler, doğu illerinde Türklere karşı katliamlara giriştiler.¹⁶ Durum Mustafa Kemal Paşa tarafından Dünya Devletleri nezdinde protesto edildi. 22.3.1920 günlü protesto’da, Ermenilerin müslümanlara yaptıkları zulümler anlatılıyor, saldırı

¹³ İstikbâl, 10 Ağustos 1336/1920, No: 164

¹⁴ İstikbâl, 19 Eylül 1336/1920 No:173; Yusuf Kemal Tegirşek, Vatan Hizmetinde, Ankara, 1981, s.141.

¹⁵ İstikbâl, 1 Eylül 1336/1920, No: 168.

¹⁶ Ali Fuat Cebesoy, Moskova Hatıraları, İstanbul 1955, s.93

hazırlıkları ve saldırılar belirtilerek bunlara engel olunması isteniyordu.¹⁷ Ermenilerin bu haksız saldırıları ve bütün bunlara göz yuman Avrupa'yı kınayan Gazete de aynı duygu ve düşüncelerle; "Bu faciayı okuyup da müteessir olmayacak bir insan kalbi tasavvur etmek mümkün değildir. Yalnız Avrupa ve Avrupalılar ki müslümanlara karşı olduğu için seslerini çıkaramaz ağmaz-ı ayn ederler. Ya müslümanlar yapsalar idi? İşte o zaman kıyametleri koparırlar, İslâm ve Türk vahşet ve barbarlığı diye medeniyet-i alemi denilen hristiyanlığın taassubat-ı tahrike koyulurlardı..."¹⁸ demekte, Ermeniler ve Avrupalıların zulme uğrayan Türkler konusunda birer "bakar kör" olduklarını belirterek, Mustafa Kemal Paşa'nın dile getirdiği hususa işaret etmektedir. O dönemin barışçı siyasetinden hareketle Türkiye üzerinde oynanan oyunlara alet olmaksızın, Türklerle barışçı bir yol izleyerek, dostluklar kurup gaflet ve hayalciliğe düşmemeleri, Sulh ve sükûn içinde kendi sınırları dahilinde yaşamalarının daha doğru olacağı tavsiyesinde bulunmaktadır. Fakat bu taşkın hisler ve ihtiraslar Ermenilerin Milli siyasetlerine hakim olma durumunu sürdürdüğünden Büyük Millet Meclisi Doğu harekâtı için karar aldı.¹⁹ Bu arada barışçı tutumunu devam ettiren Mustafa Kemal Paşa savaşı başlatmakla suçlanmak istemediğinden. İlk hareketin Ermenilerden gelmesini bekledi. Bu durumu ayrıca değerlendiren İstikbâl Gazetesi, esasen Mustafa Kemal Paşa ve hükümetinin Ermenilerin emellerinin neler olduğunu, bu sinsi düşmanın fırsat beklediğini, dışardan yardım gördüğü anda saldıracaklarını bildikleri halde, Ermenileri zamanından önce tehlikesiz hale getirmeyi düşünmemelerinin sebebini "barışseverliğin" kesin delili olduğuna bağlamaktadır.²⁰

Türklerden önce Ermenilerin Türk topraklarına girmesi üzerine, Türk kuvvetleri de harekete geçerek dört günlük çetin bir muharebeden sonra 30 Ekim 1920'de Kars'ı geri aldı. Kars'ın alınmasıyla Doğuda Misak-ı Milli sınırlarına ulaşılmıştı. Zaten amaç Ermenilerin siyasi varlıklarına son vermek değildi. Sadece kendi topraklarına göz diken Taşnakların zararsız hale getirilmesiydi.²¹ Mustafa Kemal Paşa ve hükümeti'nin bu barışçı anlayışını yine gazete'nin o günlerdeki nüshalarında bulmak mümkündür. Sık sık barış taraftarı olduğuna değinilmiş ve bu durum kamuoyuna, dünya milletlerine duyurulmaya çalışılarak; "Bizim maksadımız Ermenistan'ı ortadan kaldırmak değil, atıyyen oradan gelebilecek tehlikeleri menbaında kurutmak ve Ermenistan'ı zarar veremeyecek

¹⁷ Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV, Ankara 1989, s.281-282; Cemal Avcı, "Milli Mücadele Döneminde Türk-Ermeni-Gürcü İlişkileri", Atatürk Yolu, IV/13. (Mayıs 1994), s.2.

¹⁸ İstikbâl 1336/1920, No:147.

¹⁹ Türk İstiklâl Harbi, III, Doğu Cephesi, s.191.

²⁰ İstikbâl, 17 Teşrin-i evvel 1336/Ekim 1920, No.181.

²¹ Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul 1988, s.858.

şekle sokmaktan ibarettir. Ermeni hükümetinin hüsn-ü niyyetimize lâıyk bir mukabele ile sulhun akdi imkânını hazırlaması çok me’mûl ve şâyân-ı temennidir” denilmiştir.²²

Diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa, öteden beri dünyaya duyurduğu barış taraftarlığının samimiyet derecesini açığa vurmuş olmak için 1 Kasım 1920’de gönderdiği bir nota²³ ile Ermenilere barış teklif etti. Ancak Ermeniler, Türkiye’ye değil Rusya’ya ve Amerika Birleşik Devletlerine başvurarak, düşükleri kötü durumdan kurtulmayı denediler.

Ermenilerin bu tutumunu sürekli eleştiren gazetede, konu üzerine dikkat çekilerek tekrar tekrar özellikle Avrupa’dan bir şey beklemelerinin faydasızlığı açıklanmakta ve; “Ermeniler için bilinmesi lâzım gelen bir nokta vardır ki, o da Ermenistan’ın bir hükümet-i müstakile olarak muhafaza-i mevcudiyetinin her şeyden evvel komşularıyla tesis edecekleri rabita ve münasebete bağılı olmasıdır. Ermenistan’ın Vaziyet-i siyasiyye ve Coğrafiyyesi bu hakikati tespite kâfidir. Garb siyasetinin telkinatıyla bu mühim noktayı hiçe saymak uzak ve zaîf ümid ve muavenetlere rabt-ı kalp ederek komşu devletlerle de devamlı suret de hal-i husûmeti muhafaza etmek de Ermenistan için hiçbir kâr ve menfaat-i mutasavver olamaz” denilerek Ermenilerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için, Avrupa’nın aldatici telkinlerine kanılmadan en kısa zamanda Türkler ile barış yapmaları tavsiye edilmektedir.²⁴

2-3 Aralık 1920’de Ermenilerle Gümrü, Antlaşması imzalanmış Doğu sınırları güvenlik altına alınmıştır.²⁵ Kafkasya’da halledilmesi gereken bazı meselelerin de yine “barış” ortamında iyi niyet ve samimiyetle halledileceği görüşü belirtilmiştir.²⁶

Doğuda Ermenilere karşı kazanılan zafer, Sovyet Rusya ile yakınlaşmalar gibi olumlu siyasi gelişmelerin yanında İtilaf Devletlerinin oyunlarıyla 15 Mayıs 1919’da Anadolu’ya

asker çıkararak Yunanlar, İstanbul hükümetinin imzaladığı ancak onaylayamadığı Sevr kararlarını uygulatabilmek için 22 Haziran 1920’de taarruza geçtiler. 10 Ocak 1921’de İnönü de durdurulan Yunanlara karşı batı cephesinde kazanılan ilk

²² İstikbâl, 10 Teşrin-i Sâni 1336/1920 No.188.

²³ Bu nota, Türklerin Ermenilerin İstiklâlîne son verilmeyeceğini, İngilizlerle bağlantı kurulmasına göz yumulmayacağını, Türklerin aleyhinde İngiliz kapitalistleriyle birlik oluşturulmazsa barış, müzakerelerine girişileceğini içeriyordu. Selahattin Tansel, Mondros’tan Mudanya’ya kadar, III, s.241.

²⁴ İstikbâl 17 Teşrin-i Sâni 1336/Kasım 1920, s.190.

²⁵ Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, İstanbul, 1974, s.703-704.

²⁶ İstikbâl, 5 Kânûn-ı Evvel 1336/Aralık 1920 No:195.

zaferin arkasından Londra’da bir konferans toplandı. Ne yazık ki konferans kararlarının kendi lehlerine alınmasında ısrarcı olan ve bunun için Yunanları kullanan İtilâf Devletleri “barış” konusunda samimi olmadıklarından savaşa devam etmek zorunluluğu duyulmuştur. Bu durum Onların, Türklerin “Barış” yanlısı olmadıkları iddia ve propagandalarının ne derece gerçeklerden uzak olduğunu ortaya koyduğu gibi, barışın sağlanmasında Türklerin değil, Avrupalıların engel olduğu gerçeğinin de ayrıca kanıtıdır.²⁷ Dahası bu konferans’ın olumlu sonuçlanmayacağı, yani doğunun barışını sağlayacak kararların alınmayacağı belli idi. Fakat İstikbâl Gazetesi’ne göre; önemli olan Türk Milli Mücadelesi’nin sebep ve gayesinin, hangi esaslar dahilinde oluşacağını bütün dünyaya bir kere daha duyurulmasıydı.²⁸

Oysa gazetenin ısrarla her defasında vurguladığı gibi, Misâk-i Milli’de gösterilen sınırlar içerisinde bir barışın yapılması arzusu son derece büyüktür. Bu Barış taraftarlığı hemen birçok sayılarında ele alındığı üzere. Türklerin tatmin edilmesi halinde gerçekleşecek bir barış taraftarlığıdır. İtilâf Devletlerinin Türklerin savaş yanlısı olduğu suçlamalarına karşı özellikle; “Şunu bilmek lâzım gelir ki, biz ne İzmir, ne Trakya için mücadele etmiyoruz. Biz Türk mevcudiyeti için, Türk varlığını kurtarmak için mücadele ediyor ve uğraşıyoruz. O varlık ise ancak İzmir’i de, Trakya’yı da, İstanbul’u da ihtiva eden milli hudûtlar içinde tam bir İstiklâl hakkına malikiyetle temin edilmiş, olur” denilerek hem batılı devletlere, hem de Türk milletine gerekli mesajın verilmesine devam edilmektedir.²⁹

Anadolu’da ortaya çıkan milli irade ve onun vücut bulmuş ifadesi olan Büyük Millet Meclisi Hükümeti’lerinin iç ve dış politikada uyguladığı “barış” siyaseti, Avrupalılarca geleneksel saldırgan Türk siyasetinin uzantısı” olarak değerlendirilmekteydi. Bu durum onların zihninde doğu sorununun halen devam ettiğinin en büyük göstergesiydi.

Avrupalıların zihninde yerleşen Türk’ün düşmanca hislerle dolu olduğu kanaati ve fütuhatchılık ithamı ne yazık ki o günlerde Türk kamuoyunun bazı kesimlerin de de bilhassa İstanbul basınında çeşitli yayımlarla kafalara yerleştirilmeye çalışılıyordu.

Milli davanın yanında yer alan her namuslu basın organı gibi İstikbâl Gazetesi de hakaretle tepkisini açığa vurarak; “Avrupa’da hasıl olan bu kanaat İstanbul’daki bir kısım vatansız, sütsüz adamların mütemadi neşriyatıyla da öyle

²⁷ İstikbâl, 28 Şubat 1337/1921, No:237.

²⁸ İstikbâl, 10 Şubat 1337, No:222; İstikbâl, 22 Şubat 1337/1921, No: 232.

²⁹ İstikbâl, 9 Mart 1337/1921, No.245.

kökleşmişti ki”³⁰ sözleriyle devam eden yazısında İstanbul basınının yorumlarını aynen gazeteye aktarmaktadır. Şöyle ki; “Anadolu’dakiler, her ne şekildeki olursa olsun sulh ve sükûnun taraftarı değildirler, Türk’ün hakk-ı hayat ve inkişafını kâfil bir sulh dahi vücuda getirilmek istenirse, onlar yine harb ve darb siyasetini terk edemezler”. sözlerinden son derece rahatsızlık duyulduğu anlaşılan gazete bu iddialara karşı, milli sınırlar içinde tam bağımsızlığı savunarak gerek Avrupa, gerek Türkiye’deki bir takım çevrelere gereken cevabı vermektedir.³¹

Londra konferansı’nın süresi sona ermeden başlayan Yunan taarruzu İnönü’de ikinci defa yenilgiyle sonuçlandı.³² Bu durumu ayrıca değerlendiren gazete Yunanların doğunun barışına sağlamak amacıyla Anadolu’ya girmediklerini, gerçek amaçları olan “Megalo idea”³³ (Büyük Yunanistan) hayalinin arkasından koştuklarını, tarihten gelen emellerini gerçekleştirmek üzere yüzlerindeki maskeyi çıkarıp attıklarını ileri sürmektedir.³⁴

İnönü’de ikinci defa yenilen Yunanların tekrar saldırılarına üzerine toparlanamayan Türk Ordusu, Afyon, Kütahya, Eskişehir’i kaybederek Mustafa Kemal Paşa’nın direktifiyle 25 Temmuz 1921’de Sakarya’nın doğusuna çekildi, Büyük Millet Meclisi’nin üç aylık süreyle verdiği Başkumandanlık ile bütün sorumluluğu üzerine alan Mustafa Kemal Paşa.³⁵ Yunanların Anadolu’dan çıkarılması için her çareye başvurulacağını açıklayarak “Tekalif-i Milliye” emirlerini çıkarttı. Onun bu Azim ve inancı İstikbâl gazetesi’nde aynen hissettirmek mümkündür. Yazılarda ne umutsuzluğa düşülmüş, ne de güven kaybolmuştur. Mîsâk-ı Millî üzerinde direnmelerin devam edeceği Türk’ün

---

³⁰ Millî Mücadele aleyhinde olan İstanbul basınından Ali Kemal, Londra konferansından alınan sonuçtan memnun kalmamış, konferansın başlarında tavrını beğenmediği Bekir Sami Bey’i ve onun temsil ettiği Ankara Hükümeti’ni eleştiri yağmuruna tutmuş ve her zaman olduğu gibi konferanstan bir sonuç alınmamasının Ankara Hükümeti’nin tavrından kaynaklandığını ve bunun da ittihatçılığın bir göstergesi olduğunu yazmıştır. Osman Özsoy, Gazetecinin İnfazı, İstanbul 1998, s.212.

³¹ İstikbâl, 14 Mart 1337/1921.No.249

İstikbâl, 28 Şubat/1337 No.237.

³² İsmet İnönü, Hatıralar, I(Hzl. Sebahattin Selek), İstanbul, 1985, s.248-251.

³³ Yunanlar XVIII.yy’dan beri Ege’yi bir Yunan denizi haline getirmeyi, bu suretle bir ayağı Avrupa’da bir ayağı Asya’da olan büyük bir Yunanistan’ı; eski Bizans-Grek İmparatorluğunu yeniden kurmayı amaç edinmişlerdi bkz. Türk-Yunan ilişkileri ve Megalo idea, Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Ankara, 1975, s.38.

³⁴ İstikbâl, 15 Temmuz 1337/1921, No:

³⁵ Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1918-1938, Ankara, 1988, s-275.

elinden İstiklâlini almak isteyenlere asla esir olunmayacağı, dava kazanılıncaya kadar mücadelenin süreceği ısrarla haykırılmaktadır.^{36 37}

Yunanlar, Türk Ordusunun başarılı harekâtı karşısında geri çekilmişlerdir. Bundan sonra Türk-Yunan mücadelesi, Anadolu hesabına tamamen yeni bir safhaya girmiş, Türk Ordusu savunmadan taarruza geçmiştir. Hedef düşmanı son askerine kadar takip edip, Türk topraklarından çıkarmak olmasına rağmen 19-Eylül-1921’de Mustafa Kemal Paşa’nın Sakarya Meydan Muharebesi hakkında yaptığı konuşması o yılların “barış” konusundaki düşüncelerini çok net bir şekilde yansıtırken; “şüphesiz hukukumuzu temin edinceye kadar silahımızı elden bırakamayız. Fakat, bundan bizim müfrit harb taraftarı olduğumuz zann olunmasın. Böyle bir taleb kadar büyük haksızlık olamaz. Biz bilâkis herkesle sulh yapmak istiyoruz sulhen hukukumuzu temin etmek için her vasıtaya tevessül ettik... Bütün cihanın bilmesi lazımdır ki: Türkiye uşak muamelesine tahammül edemez. Her medeni millet ve hükümet gibi varlığının, hürriyet ve istiklâlinin tanınması talebinde katıyyen musırdır ve bütün davası da bundan ibarettir! Biz cenkcü değiliz. Sulhperveriz. Ve bir an evvel sulhun teessüsünü görmek ve ona yardım ve hizmet etmek isteriz...”³⁸ Şeklindeki sözleri barışın bir an evvel yapılmasında acele ettiğinin somut bir ifadesidir? Halbuki Yunanlar Türk topraklarını terk etselerdi Türk Ordusu tekrar bir taarruzda bulunmayacaktı. Aynı günlerde konuyla ilgili İstikbâl Gazetesinde benzeri yazılar yayınlanmaktadır. Gazete’ye göre; Şarktaki huzursuzluğun sebebi İngiliz ve Yunan emperyalizmidir. Türk’ün hayat ve istiklâli tanınmış olsaydı, Anadolu kan ve ateş deryası içinde bırakılmamış, Şark’ta huzur ve sükûn sağlanmış olurdu. Hiç olmazsa bundan sonra İngilizlerin Yunan siyaseti karşısında seyirci kalmadan, gerekli müdahaleleri yapmaları, İzmir ve Trakya’yı bırakmama gibi manasız düşüncelerini desteklemekten vazgeçmeleri gerekmektedir.³⁹

Batı Cephesi’nde süren muharebeler esnasında Mustafa Kemal Paşa savaşı, diplomasi ile birlikte yürütmeye çalışmıştır. 16 Mart 1921’de Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması yapılmıştır. Bu arada Sakarya Zaferi, Türkiye’nin dış ilişkilerini etkilemiş, siyasi gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmelerden biri Kars Antlaşmasıdır. Kafkas Cumhuriyetlerinden Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile 13 Ekim 1921’de yapılan antlaşmayla bütün sorunlar halledildi.

³⁶ Damar Arıkoğlu, Hatıralarım, İstanbul, 1961, s.245.

³⁷ İstikbâl, 24 Ağustos 1337/1921, No:385

İstikbâl, 29 Ağustos 1337/1921 No:389

³⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, I-III, 1989. s-200

³⁹ İstikbâl, 30 Eylül 1337/1921, No: 417.

Türkiye’nin doğusu güvenlik altına alındı, Türk-Ermeni barışı sağlandı. Mîsâk-ı Millî bu üç devlet tarafından kabul edildi.⁴⁰

Bir diğer gelişme de Anakara Antlaşması’dır. Fransa son zamanlarda olumlu bir politika uygulamaya başlamışsa da Türkiye üzerindeki emellerinden vazgeçmemiştir. Bu durum Sakarya Muharebesi’ne kadar devam etmiştir. Sakarya Zaferinden sonra 20 Ekim 1921’de Ankara Antlaşması imzalanmıştır. İlk kez batılı bir devlet tarafından Türk’ün meşru hakları kabul edilmiş. Büyük Millet Meclisi hükümeti hukuksal açıdan tanınmıştır. Bu diplomatik başarıyla Sevr’in hükümsüzlüğü Fransızlar tarafından anlaşılmıştır.

İstikbâl Gazetesi’nde Ankara Antlaşmasının önemi derin bir memnuniyet ve haklı gururla açıklanırken, bu antlaşmanın Şark Meselesi ve Türk’ün “barış” siyaseti açısından da son derece önemlidir. Şayet diğer İtilâf Devletleri ile Yunanlılar’da, Fransızlar gibi sadece milli haklarının tasdik ve kabulünü isteyen Türklerle barış yapacak olurlarsa, doğu sorununun, kendiliğinden halledileceği, milletlerin huzur ve refaha kavuşacakları belirtilmektedir. Ankara Antlaşması ile her zaman olduğu gibi düşman propagandalarıyla Türklerin “barış” sever olmadığı iddialarının Ankara antlaşmasıyla bir kez daha önemini kaybettiğini, bilakis milli ve meşru hakların tanınması şartıyla barışa her an hazır bulduklarının kanıtlandığı ifade edilmektedir.⁴¹

Yine Sakarya Zaferinden sonra Batı Anadolu’daki Yunan egemenliğini hiçbir zaman kabullenmeyen İtalya, Güney Ege ve Akdeniz’de tutunamayacağını anladı ve 1921 yılı sonuna kadar işgâl ettikleri yerleri boşalttı. Böylece hukuken olmasa da fiili olarak Fransa gibi Büyük Millet Meclisi Ordularıyla Savaşı bitirdi.⁴²

Mustafa Kemal Paşa milli bir devlet kurma hedefine, savaş dışında olanak ölçüsünde kan dökülmeden diplomasi yollarını kullanarak ulaşmaya çalışmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Milli Mücadele hareketi’nin daha başlarında Birinci Dünya Savaşı’ndan galip çıkan ve Osmanlı Devletini parçalayan ülkelerle, Türk topraklarını terk etmelerini sağlayacak başarılı görüşmeler yapmış yani barış yolunu kullanmıştır Milli Mücadele sırasında sadece Ermeni ve Yunanlarla savaşılmaması, diğer işgallerin büyük ölçüde Savaşılmadan bertaraf edilmesi bu sayede mümkün olabildiği.⁴³

⁴⁰ İsmail Soysal, Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara, 1989, s.36.

⁴¹ İstikbâl, 24 Teşrin-i Evvel 1337/Ekim 1921, No: 437

İstikbâl, 8 Teşrin-i Sâni 1337/Kasım 1921.

⁴² İstikbâl, 7 Kânûn-ı Sâni 1338/1922, No:501.

⁴³ Mehmet Gönübol, “Atatürk ve Dış Politika”, Atatürk Araştırma Dergisi, VIII/24, Temmuz 1992, s.440.

Nitekim 1921 yılının değerlendirilmesinin yapıldığı gazete de, “bu bir sene zarfında pek mühim tahavûlat, dava ve mücahedeminde de şüphesiz o nisbette mühim terakkiyat meydana gelmiştir... Hakikat muttasıl ilerledi, zaman ve hadiseler fikirleri, kanaatleri esasından değiştirecek vaziyetler doğurdu, fiili ve fikri bütün hareketlerde, bütün cereyanlarda esaslı tahavvûlat vukua geldi. Dava ve mücadehemiz de mütemadiyyen yürüdü, zaferden zafere yürüdü, ilerledi ve hâlâ da ilerliyor “denilerek⁴⁴ 1921 yılının 1920 yılı olaylarına göre mutlu bir yıl olduğu ve bu mutluluğun Türk’ün azmi sayesinde elde edildiği, geriye Yunanlıların Anadolu’dan atılması meselesinin kaldığı belirtilmektedir.

Sakarya Meydan Muharebesi kazanılmış, Yunanlar taarruz gücünü kaybetmiştir. Taarruz sırası Türk Ordusuna gelmiştir. Kesin Zaferin kazanılması, tüm yabancı müdahalelerden ve imtiyazlardan arınmış tam bağımsız bir devletin kurulması için çekilen düşmanın Anadolu’dan çıkarılması gerekiyordu. Bu gerçeğin yanında yine Mustafa Kemal Paşa’nın “barış” anlayışı kendini göstermiştir. Bir taraftan taarruz hazırlıkları yapılırken bir taraftan da Milli Mücadele’nin ana programı olan Mîsâk-ı Millî’yi, barış yoluyla hayata geçirme düşüncesiyle diplomasi girişimlerinde bulunmuştur.⁴⁵ Hariciye Vekili Yusuf Kemal (Tengirşek) Bey’i, Anadolu’nun barış programını bildirip, Mîsâk-ı Millî’nin İtilâf Devletleri tarafından kabulüne imkân olup olmadığının öğrenilmesi için Avrupa’ya göndermiştir.⁴⁶

İstikbâl Gazetesi Yusuf Kemal Bey’in bu amaçla Avrupa’ya gönderilmesini yerinde bir hareket olarak nitelendirmektedir. Mîsâk-ı Millî esaslarının artık o güne kadar bilmeyenin anlamayanın olmamasına rağmen izlenen siyaset ve amaçlanan hedef için bir kere daha Türk’ün dayandığı meşru haklar ve prensipler gazetede izah edilmekte, her defasında olduğu gibi bu seyahat nedeniyle çok kesin bir dille okuyucularına şöyle iletilmektedir. “Biz bu neticeye varıncaya ve devamını fiili bir şekilde bu neticeye kazanıncaya ve davamızı fiili bir şekilde kanıncaya kadar bu yolda çalışmak, hakkımızı ve mutalebimizi icap ettiği yerde silahla ve iktiza eylediği mahalde siyasetle velhasıl her türlü vesaitte müracaat suretiyle müdafaa etmek lazım ve zaruretine her zaman merbut kalarak daima ileri doğru yürüyüp gideceğiz”.⁴⁷ Yazının devamında barış taraftarlığı yinelemekte fakat bu taraftarlıkta, Mîsâk-ı Millî fedakârlık yapmanın söz konusu olmadığı, düşmanların boşuna umutlanmalarını da açıkça belirtilmektedir.

⁴⁴ İstikbâl, 8 Kânûn-ı Sâni 1338/1922, No:502.

⁴⁵ Fahri Belen, “Yunan Cephesi Nasıl kuruldu” Büyük Zaferin 50.Yıldönümüne Armağan, İstanbul 1972, s.101.

⁴⁶ Yusuf Kemal Tengirşek, Vatan Hizmetinde, Ankara 1981, s.239.

⁴⁷ İstikbâl, 10 Şubat 1338/1922 No.531.

Yusuf Kemal Bey’in Paris ve Londra’da yaptığı görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. İngiltere Türkiye’yi oyalamak, Yunanistan lehine en kârlı barışı sağlamak için İtilâf Devletleri dışişleri bakanları ile yaptığı konferans sonrası 22 Mart 1922’de Türk ve Yunan hükümetlerine ateşkes antlaşması teklifinde bulunmuşlardır.⁴⁸ Teklife göre; önce mütakere yapılacak, sonra Anadolu tahliye edilecektir.⁴⁹ Bu teklif Büyük Millet Meclisi’nin tezine uymamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa ise önce tahliye sonra barış fikri üzerinde duruyordu. Mütareke teklifi’nin içeriğini inceledikten sonra, teklifi kabul etmeme veya her hangi bir şekilde teklife yanaşmama ve güvenmeme hissi uyandırmamak amacıyla teklifi iyi karşılayıp olumlu cevap vermek düşüncesiyle hareket etmiştir. Yalnız onların ileri sürdükleri şartların Ankara hükümetince kabul edilemeyeceğinden söz ederek, karşı şartlar ileri sürmeyi uygun görmektedir.⁵⁰

İstikbâl Gazetesi’nde konuya ilişkin kaleme alınan yazıda Mustafa Kemal Paşa ve hükümetinin vereceği cevap yorumlanırken, öncelikle bu davranış “Sulhperverlik” olarak nitelendirilmekte ve hükümetin gereksiz yere harbin devamından yana olmadığını, bu cevabın barış yanlısı bir cevap olduğu, bütün dünyaya hizmet ettiğini, bununla beraber Anadolu’nun tahliyesinin öncelikli olmasının ihmal edilmeyecek bir nokta olduğunun temel istek olduğu üzerinde durulmuş; “Yunaların her şeyden evvel Anadolu’yu tahliye eylemeleri sulha doğru esaslî ve metin bir hatve teşkil edecektir.... Yunanlar, Anadolu’da kaldıkça girişilecek bir sulh müzakeresinden bir netice istihali imkânsız bir şeydir... Yunanlıların ne mal olduklarını bizim gibi İtilâf Devletleri de bilirler. Mütarekeyi kabul eden bu tıfıl ve müstevli düşmanın yarın tahliye keyfiyyetini reddetmeyeceği ve bizi yeniden hem pek ağır, şerait altında fedakârlıklara sevk edecek bir vaziyette ihdas etmeyeceği ne ile temin edilebilir”... diye Yunanlara güvenilmediği açıkça ifade edilmiştir.⁵¹

Fakat Bakanlar Kurulu’nun bu notaya cevap vermeye vakti kalmadan Paris’de toplanan İtilâf Devletleri’nin dışişleri bakanları 26 Mart 1922 tarihli ikinci bir nota daha gönderdiler.⁵² Bu iki nota ile öne sürülen şartlar iyi

⁴⁸ Bilâl Şimşir, Sakarya’dan İzmir’e, İstanbul, 1971, s.356.

⁴⁹ Veysi Akın, Trakya’nın Türklere Devir Teslimi, Ankara, 1986, s.13.

⁵⁰ O sırada cephede bulunan Mustafa Kemal Paşa, Bakanlar Kurulu Başkanlığına konu ile ilgili kararını şöyle açıkladı: Ateşkes Antlaşması prensip olarak kabul edilmeli ancak ordunun eksiklikleri ve hazırlıklarının tamamlanmasından geri kalınmamalıdır. Ordunun içine yabancı denetleme heyetleri sokulmayacaktır. Bu teklifi Anadolu’nun boşaltılması için kabul etmekle birlikte, uygulanabilir ve gerçekleştirilebilir şartlar öne sürülmelidir. Ateşkes antlaşmasıyla birlikte, boşaltma işine başlaması en önemli şarttır” Bkz.Kemal Atatürk, Nutuk, s.431-432.

⁵¹ İstikbâl, 9 Nisan 1338/1922, No: 580.

⁵² İtilâf Devletleri’nin 26 Mart 1922 günlü notası için Bkz.Mustafa Kemal, Nutuk, s.433.

incelenirse gerçek barışı içermediğini idda edildiği gazetede Sevr'in önemsiz ufak tefek değişikliklerle kabul ettirilmesi çabaları olduğu, Mîsâk-ı Millî'nin göz ardı edildiği vurgulanmakta; "Sevr projesiyle bu son proje arasında esaslı hiçbir fark mevcut değildir" denilerek Mîsâk-ı Millî ile bağdaştırılmamaktadır.⁵³

Gerçekten de yapılan tekliflerle İtilâf Devletlerinin Türk Milletini yok etme maksadına dayanan çalışmalarla yeni bir safha açtıkları görülüyordu. Teklifler Milli Mücadele'nin gücünü yok ederek milleti esarete sürüklemektedir. Bu ne ilk, ne de sondu. Buna karşı durumun çok ciddi olduğu düşünülerek esaslı ve büyük bir savaşa hazırlanmak gerekiyordu. Yani son noktayı Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Türk Milleti koyacaktı.

Paris Konferansı çerçevesinde İtilaf Devletleri'nin önerdikleri mütareke ve barış teklifleri sonuç vermemişti. Yunanlar ise, bu dönemde İtilaf Devletlerinden yana isteklerde bulunmuşlardır. Ortaya çıkan gelişmeler, İngiltere ile Fransa arasında ki problemleri, artırmış iyiden iyiye bozulmaya yüz tutmuştu. Bir takım politikacılar ve yabancı basının bir kesimi, 1922 yılının yaz ayları başlarından itibaren Yunanların, Anadolu'dan çekilmesi yönündeki baskılarını artırmaya başlamışlardı. Bu atmosfer içinde Türk başkumandanlığı bir taraftan orduyu taarruz için hazırlarken, öte yandan hükümet de bir defa daha Türkiye meselesini barışçı yollardan halletmenin mümkün olup olmadığını anlamak, aynı zaman'da askeri harekâtın gizli tutulmasını sağlamak üzere İtilaf Devletleriyle görüşmek üzere Dahiliye Vekili Fethi Bey'i Avrupa'ya gönderdi. Fakat Fethi Bey her ne kadar da; "Zaferi kazanabiliriz fakat kan dökmekten çekiniyoruz",⁵⁴ demişse de bu barışçı teşebbüs karşı taraflarca değerlendirilememiştir. Bütün bunların yanı sıra Avrupa'daki Türk temsilcilerinin gönderdiği raporlardan da ancak milli emellerin sağlanabilmesi için askeri faaliyetin şart olduğu kanaati üzerine Mustafa Kemal Paşa, 26 Ağustos sabahı taarruza geçileceğini birliklerine bildirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu tutumunu, Fethi Bey'in doğuda barışı engelleyecek yanlış anlamaları bertaraf etmek amacıyla Londra'ya ziyaret ettiğini İngiliz gazetelerine verdiği beyanatlarından öğrenen İstikbâl Gazetesi, bilhassa Türkiye'nin "Sulh perverliğinin" söz konusu olduğu bu seyahati kaydetmeye lâyık görmekte, İngilizlerin Türk aleyhtarlığı, ve savaşçılık ithamlarına kaşı çıkılarak Türk-İngiliz ilişkilerini sergilemektedir. Bu bakımdan oldukça anlamlı olan yazıda; "İngilizlerin istediği-Sevr'in ihdas ettiği vaziyete yakın bir

⁵³ İstikbâl, 12 Nisan 1338/1922, No:583.

⁵⁴ Fethi Bey, 3 Ağustos 1922'de Londra'ya gitmiştir. Gazetecileri kaldığı otele davet ederek, bir basın toplantısı yapmıştı. Konuşmasında, İngiliz hükümetini eleştirerek, Ankara'nın barış yanlısı bir politika izlediğini ifade etmiştir. Bkz.Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam (Hızl. Cemal Kutay), İstanbul 1980, s.301-303.

vaziyeti kabul etmemiz. Yani, İngiliz giyotinine boynumuzu teslim eylememizdir... Biz istediğimiz şeyleri pek asgari bir surette çizmişizdir. Yaşamak ve inkişaf etmek haklarına haiz bir millet muamelesi görmek istiyoruz...” Eleştirilerine yer verilerek İngilizlerin şark siyetinde tuttukları yolda inat ettikleri, bu yüzden barış ümidi olmadığı ileri sürülmektedir.⁵⁵

O günlerde düşmana taarruz için verilmiş olan kesin kararın uygulanmaya başlanmasından önce hazırlanmak ve tamamlanmak zorunda olunan savaş vasıtalarının neler olduğunu Mustafa Kemal Paşa şöyle açıklamaktadır: Birincisi asıl olanı, doğrudan doğruya milletin kendisidir. İkinci vasıta, milleti temsil eden meclis’in milli isteği ortaya koymakta ve bunun gereklerine inanarak uygulamakta göstereceği kararlılık ve yiğitlik. Üçüncü vasıta, milletin silahlı evlatlarından ibaret olup, düşman karşısında toplanmış bulunan ordumuzdur.⁵⁶ Bunlardan milletin hazırlanmasında İstikbâl gazetesi üzerine düşen görevi her defasında olduğu gibi yerine getirmeye çalışmıştır. Ateşli yazılarıyla gerek İtilâf Devletleri’nde gerekse Yunanistan’daki gelişmeleri büyük bir tiztizlikle takip etmiş ve bilhassa diplomatik girişimlerinin, barış propagandalarının Türk davasının kazanılmasında rolü olamayacağına, bu işi ancak Türk süngüsünün, Türk’ün azminin kazanacağı inancıyla yayımlar yapmıştır. Kesin sonuca ve düşmanı vatan topraklarında yok edecek başarıya ulaşması için, milleti, meclisi, orduyu savaşa hazırlamak ve Türkiye’nin düşünen kafalarını bu inançla donatmak, Türk milletine sağlam bir maneviyat vermek için gazetede kalemler kullanılmıştır. Birçok yazılarda kamuoyu hazırlanmaya çalışılmış, Türk ordusunun hazırlığı desteklenerek, yoğun bir çaba gösterilmiştir.

Türk Ordusunun Batı Cephesinde 26 Ağustos 1922’de Yunanlara karşı giriştiği taarruz kısa zamanda başarıya kavuşmuş, 30 Ağustos’ta Yunanlar kesin bir yenilgiye uğratılmış,⁵⁷ Ege’ye ulaşmış ve İzmir kurtarılmıştır. Ancak Mısâk-ı Millî Sınırları içinde bulunan Türk yurdunun bir bölümü hâlâ işgâl altındadır. Buna İstanbul dahildir. İzmir ile İstanbul arasında İngiliz birlikleri vardır. Türk Ordusu Dumlupınar’dan İzmir’e inmiştir. Asker coşku içindedir. Önüne geleni ezebileceği inancı tamdır. Fakat Mustafa Kemal Paşa’nın yeni emri “dur” idi. Çünkü artık Savaşın başka vasıtalarla sürdürülmesi dönemi gelmişti. Ve o da barıştı. Bu anlamda 3 Ekim 1922’de başlayan konferans, 11 Ekim’de Mudanya Mütarekesi ile sona erdi.⁵⁸

⁵⁵ İstikbâl, 18 Ağustos 1337/1922, No. 686.

⁵⁶ Mustafa Kemal, Nutuk, s.428-429

⁵⁷ Haikimiyet-i Milliye, 31 Ağustos 1922, No.594.

⁵⁸ Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros’tan Mudanya’ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922) Ankara, 1991, s.198.

Mütareke İstikbâl Gazetesi'nde değerlendirildiği haliyle Batı'da ve Trakya'da Mîsâk-ı Millî sınırlarına ulaşmanın belgesini oluşturmaktadır. İleride yapılacak barış antlaşmasının Türkiye lehine gelişmesini etkileyecek bir başarı idi Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti tarihe karıştırılmaya çalışılırken, Mudanya Mütarekesi ile yeni, diri bir Türk Devleti doğuyordu: Mustafa Kemal Paşa'nın barışçı politikasını yürekten destekleyen gazetenin "Hakkımızı istiyoruz, siz vermek istemerseniz biz alacağız" anlamındaki azimli, sert ve kararlı tutumu yerini bulmuş oluyordu. Bu ateşkes ile Türkiye Savaş yapmaksızın bütün Trakya ve Edirne'yi alıyordu. Yine bu ateşkes ile Türk'ün her şeyi silahla halletmek taraftarı olmadığı kanıtlanıyordu.⁵⁹

Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele boyunca barış yanlısı bir siyaset izlemesine rağmen özellikle İngiliz ve Yunanlara karşı bunu sağlayamamıştır. Fakat bundan sonra bütün hedeflerine barışla, barış yolunu kullanarak varacaktır. Böylece Mudanya Mütarekesi ile Türkiye'de barış dönemi başlamış, bunu bu gün hâlâ geçerliliğini koruyan Lozan Barış antlaşması izlemiştir.⁶⁰

Mustafa Kemal Paşa barışın kesinleşmesi ve milletlerarası hukuki bir teminat altına alınması için bazı hususlar da tavizler vermekte tereddüt etmemiştir. Musul⁶¹ ve Hatay meseleleri gibi barışı tehlikeye atabilecek en azından geciktire bilecek sorunlardan büyük bir cesaret ve sağduyu ile "barış" lehinde vaziyet almıştır. Türkiye'de barışı sağlamalıydı ki Türk Milletini çağdaş uygarlık seviyesine çıkarabilirdi. O Türkiye'de gün en çok buna ihtiyaç duyulmaktaydı.

Mustafa Kemal Paşa'nın barıştan yana tavır almasının bu temel nedeni Milli Mücadele boyunca İstikbâl gazetesinde zaman zaman dile getirilirken O günlerde yinelenip; "Biz medeni ve insani bir Sulh istiyoruz. Biz adil şeraite müstenid bir sulh istiyoruz. Hakkımıza tecavüz olunmasın, artık bir an evvel huzur ve rahat tecessüs etsin biz de iş ve gücümüzle yaralarımızı sarıp, tedavi etmekle meşgul olalım" diye yürekten seslenilerek, Anadolu'da Milli Mücadele'nin bir diğer safhasının belki de asıl mücadelenin açılması, yani inkılapların yapılması gereğine dikkat çekilmektedir.

⁵⁹ İstikbâl, 7 Kânûn-I Evvel 1338/Ekim 1922 No: 782.

⁶⁰ İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945),I, Ankara 1989, s.61-62.

⁶¹ Andrew Mongo'ya göre; Türkiye'nin bağımsızlığı için en iyi şartların sağlanması karşılığında Musul sorunu İngiltere ile ayrı bir antlaşma sağlanmazsa, Milletler Cemiyeti hakimlik yapacaktı. Mustafa Kemal bunun anlamın Musul'dan vazgeçmek olmadığı, tam tersine, Türkiye'nin biraz daha güçlenmesi için zaman kazanmak olduğu düşüncesindeydi. Bkz. Andrew Mongo, Atatürk, İstanbul, 2000 s.366.

Zira o günün Türkiye’inde barışı sağlamak için askeri zaferle vatani kurtarmak yeterli değildi. Gazetede de üzerinde durulduğu gibi, ülkenin bir daha aynı tehlikeli ve acıklı duruma düşmemesi huzur ve refaha erişmesi için siyasi, sosyal ve iktisadi alanlarda kökten değişiklik yapılması, düzeltilmesi gerekiyordu. Bu durumda Mustafa Kemal Paşa’nın “barış” lehinde tavır almasının, bu konuda acele etmesinin nedenini anlamamak zor değildi. Nitekim 9 Eylül’de Halk Fırkasını kurdu. Onu Cumhuriyetin ilânı izledi Cumhuriyetin ilanını ise toplumun karakterini değiştiren, onu Ortaçağın karanlığından kurtaran bir dizi inkılaplar takip etti. Bunun için idarede, hukukta, kültürde, sanatta gündelik yaşamda ona, ilkel bir görünüm veren kurumlar, hükümler ve alışkanlıklar kaldırılarak yerlerine yeniden uygarlığın akla ve ilme dayalı değerleri getirildi.⁶² Görüldüğü üzere bir an evvel savaştan barışa geçilmesinde sayısız fayda vardı. Ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu inanç üzerine kurulmuştu.

KAYNAKLAR

AKIN, Veysi, Trakya’nın Türklere Devir Teslimi, Ankara 1986

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, I, Ankara 1989.

Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV. Ankara 1989.

AVCI, Cemal, “Millî Mücadele Döneminde Türk-Ermeni, Gürcü İlişkileri”, Atatürk Yolu, IV.S.13 (Mayıs 1994).

BELEN, Fahri, “Yunan Cephesi Nasıl Kuruldu” Büyük Zaferin 50.Yıl dönümüne Armağan, İstanbul 1972.

CEBESOY, Ali Fuad, Moskova Hatıraları, İstanbul 1955.

DAĞISTAN, Adil, Atatürk’ün Dış Politikasında “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” İlkesi, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Kurumu Dergisi, Yıl.1, S.2, Güz 2005

FEYZİOĞLU, Turhan, Atatürk ve Milliyetçilik, Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi, C.1,S.2, Mart 1985, s.402.

---

⁶² Utkan Kocatürk, Ankara, 1987. s.72-91.

GÖNLÜBOL, Mehmet, “Atatürk ve Dış Politika” Atatürk Araştırma Dergisi VIII/24 Temmuz 1992.

Hakimiyet-i Milliye, 31 Ağustos 1922, No:594.

JAESCHKE, Gotthard, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros’tan Mudanya’ya kadar (30 Ekim 1918-11Ekim 1922), Ankara 1991.

KANSU, Mazhar Müfit, Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber, II, Ankara 1988, s.556.

KARABEKİR, Kazım, İstiklâl Harbimiz, İstanbul 1988.

KOCATÜRK, Utkan, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi, 1918-1938, Ankara, 1988.

MONGO, Andrew, Atatürk, İstanbul,2000.

OKYAR, Fethi, Üç Devirde Bir Adam (Hzl. Cemal Kutay), İstanbul 1980.

ÖZSOY, Osman, Gazetecinin İnfazı, İstanbul 1998.

SELEK, Sebahattin, Anadolu İhtilali, I, İstanbul 1987.

SOYSAL, İsmail, Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara

ŞİMŞİR, Bilâl, Sakarya’dan İzmir’e, İstanbul, 1971

TANSEL, Selahattin, Mondros’tan Mudanya’ya Kadar, III, İstanbul, 1991.

TENGİRŞEK, Yusuf Kemal, Vatan Hizmetinde, Ankara. 1981.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, Görüp İşittiklerim, Ankara 1987.

Türkiye Büyük Millet Zabıt Ceridesi, I/IV.

URAS, Esat, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, İstanbul, 1974.